KOHTI KESTÄVÄÄ HYVINVOINTIA

Näkymiä hyvinvoinnin tulevaisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa

Arto O. Salonen & Antti-Jussi Kouvo

Sisällys

1 Hyvinvoinnin lähtökohtia 3

2 Hyvinvoinnin tilannekuva 4

3 Hyvinvoinnin tulevaisuus 6

Lähteet 10

1 Hyvinvoinnin lähtökohtia

Jokainen ihminen haluaa elää hyvän elämän. Nykyään hyvän elämän tavoitteluun viitataan käsitteellä *hyvinvointi*. Hyvinvointi on luonteeltaan moniulotteista. Sitä on mahdollista lähestyä yksilöihmisen näkökulmasta, yhteiskunnan tasolla tai universaalina kaikkia ihmisiä yhdistävänä ilmiönä.

Yleisinhimillistä hyvää edustavat tekijät ovat universaaleja. Ne ylittävät yksilön subjektiivisen kokemuksen ja ovat sen vuoksi luonteeltaan objektiivisia. Hyvinvoinnin universaali, objektiivinen luonne johtuu siitä, että kaikilla ihmisillä kaikkialla maailmassa on yhteisiä tarpeita. Siksi objektiiviset hyvinvoinnin tekijät eivät ole vain välineitä hyvinvoinnin rakentamiselle vaan ne ovat hyvinvoinnin välttämättömiä edellytyksiä.

Hyvän elämän välttämättömän perustan muodostaa riittävä *elintaso* (standard of living), jotta ihmisen on mahdollista tyydyttää aineelliset perustarpeensa. Kaikkialla maailmassa arvokas ihmiselämä edellyttää puhdasta vettä, ruokaa, suojaa, energiaa, mahdollisuutta huolehtia terveydestä sekä itsen kehittämismahdollisuuksia kuten koulutuspalveluja. Hyvinvoinnin kannalta välttämättömien tekijöiden osalta on Suomessa edetty pitkälle. Pelkkä kansalaisten elintasoon keskittyvä tarkastelu avaa kuitenkin kovin kapean näkymän hyvinvointiin.

Elämänlaadussa (quality of life) kyse vaikeammin määrittyvästä, osin myös aineettomasta hyvästä. Aineettomissa hyinvoinnin tekijöissä tapahtuvat muutokset ovat usein luonteeltaan subjektiivisia. *Subjektiivinen hyvinvointi* on ihmisen oma arvio elämästään. Se perustuu kokijan omaan elämismaailmaan. Objektiivisen hyvinvoinnin tavoin myös subjektiivisessa hyvinvoinnissa tapahtuvia muutoksia on mahdollista mitata esimerkiksi kyselyin. Mittaustapa perustuu vastaajan omakohtaiseen kokemukseen. Siksi tuhlaileva vauras voi kokeas rahapulaa ja olla tyytyvämättömämpi elämäänsä kuin vähävarainen, joka on oppinut elämään niin, että rahat riittävät.

Hyvinvointia voidaan siis lähestyä monin eri tavoin. Sosiaalitieteilijä Stein Ringen (1995) on todennut, että saamme melko erilaista informaatiota hyvinvoinnista riippuen siitä, tarkastelemmeko ihmisten tekemistä valinnoista johtuvia seurauksia suoraan vaiko sitä, minkälaisia valintoja ihmiset ylipäätänsä pystyvät kulloisessakin ympäristössään tekemään. Lisäksi tarkasteluun vaikuttaa se, kuinka laajasti ymmärrämme hyvinvoinnin. Esimerkiksi kansalaisten tulotasoon keskittyminen edustaa kovin kapeaa hyvinvoinnin indikaattoria, joka on luonteeltaan *epäsuora*. Sen sijaan tulotason mahdollistama elämäntyyli voidaan ymmärtää *suoraksi,* mutta varsin laveaksi hyvinvoinnin osoittajaksi.

Onkin perusteltua kysyä ajattelemmeko hyvinvoinnista turhan suoraviivaisesti tai kapeasti? Filosofi Martha Nussbaum (2011) ja taloustieteilijä Amartya Sen (1985) tarjoavat ratkaisuksi objektiivista ja subjektiivista hyvinvointia silloittavan näkemyksen. Toimintavalmiuksiin tai -mahdollisuuksin (capabilities) perustuva lähestymistapa haastaa pohtimaan olisiko hyvinvoinnin tason tunnistamisen sijaan olennaisempaa keskittyä tarkastelemaan niitä mahdollisuuksia (ja esteitä), joita yhteiskunta yksilölle hyvinvointinsa parantamiseksi tarjoaa. Nussbaumin mukaan näitä valmiuksia ovat esimerkiksi mahdollisuudet ihmisarvoiseen elämään, terveyteen, koskemattomuuteen, ajatteluun, koulutukseen, tunne-elämään, autonomisiin päätöksiin, yhteenkuuluvuuteen,

elinympäristöstä huolehtimiseen ja oman elämän hallintaan. Oleellista on tarkastella näiden valmiuksien ja mahdollisuuksien edellytyksiä yhteiskunnassa. Ehkä juuri kansalaisten toimintavalmiuksiin tai -mahdollisuuksiin keskittymisessä on pohjoismaisen hyvinvointivaltion perusta, sillä niiden tarjoamisessa se onnistuu monia muita maita paremmin (Korhonen ym. 2017).

Kestävyyspyrkimyksistä on tullut aikakautemme imperatiivi, sillä ihmiselämä on kietoutunut osaksi muuta elämää. Tulevaisuuden keskeiseksi haasteeksi muodostuu hyvän elämän perustan säilyttäminen. Kyse on tulevaisuuden toivosta ja sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta, "jotta meidän jälkeemme elävät ihmiset voivat nauttia samoista vapauksista ja mahdollisuuksista, joista me nykyihmiset nautimme" (Sen 2009, 251–252). Suomessa hyvinvoinnin ylläpitämisen ja parantamisen keskeisenä haasteena on sen huomattavan suuri ekologinen rasitus (Valtioneuvosto 2022). Ylikulutuspäivä (Earth Overshoot Day) osoittaa, kuinka paljon luonnonvaroja ja päästöjä kunkin maan kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen kuluu. Suomalaisen elämäntavan osalta ylikulutuspäivä tulee vastaan jo alkuvuodesta – noin neljä kuukautta ennen maailman maiden keskiarvoa. Ylikulutuspäivä viestii siitä, että kansakunnan hyvinvoinnin ylläpitämisessä tarvittavat luonnon resurssit on käytetty loppuun tarkasteluvuoden osalta (www.overshootday.org)

Kestävä hyvinvointi edustaa kokonaisvaltaista, integroitua ja systeemistä lähestymistä elintasoon, elämänlaatuun ja kestävyyteen. Siinä yhdistyvät hyvän elämän tavoittelun tavat ja kestävyyspyrkimykset yksilön, yhteiskunnan ja planeetan tasoilla. Kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta oleellista on siirtää hyvinvoinnin tavoittelun painopistettä aineellisista elämän päämääristä kohti aineettomia. Silloin hyvinvoinnin ajatellaan koostuvan esimerkiksi tyytyväisyydestä elämää kohtaan, elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksellisuuden kokemuksesta, omaan elämänkulkuun vaikuttamismahdollisuuksien tunnistamisesta ja hyödyntämisestä sekä omien voimavarojen kehittämisestä. Nämä asiat edustavat aineetonta hyvinvointia, jonka perusta on luonteeltaan runsas, ehtymätön ja kaikkien ihmisten ulottuvilla oleva mahdollisuus parantaa elämänlaatua.

2 Hyvinvoinnin tilannekuva

Objektiivisen hyvinvoinnin näkökulmasta Suomi on yksi maailman parhaimmista paikoista elää. Suomi on poliittisesti maailman vapain yhteiskunta. Suomessa on maailman riippumattomin oikeuslaitos ja vakaimmat pankit. Suomi on myös erittäin turvallinen maa, sillä esimerkiksi järjestäytynyttä rikollisuutta Suomessa on vähemmän kuin muualla maailmassa. Vähäinen asia ei ole sekään, että suomalainen innovaatio, neuvolajärjestelmä, toimii niin hyvin, että Suomessa on äitiyskuolemiakin maailman vähiten. (Fiertz 2021; Schwab 2019; Brandt ym. 2020; Miller & McKenna 2016; Ponce 2019; Brien 2019; Thow ym. 2018; World Health Organization 2019.)

Myös maine maailman onnellisimpana kansakuntana on levinnyt laajalle. Suomalaiset ovat pärjänneet huomiota herättävän hyvin erilaisissa kansainvälisissä hyvinvointivertailuissa (Helliwell ym. 2022; Kouvo & Räsänen 2015). Niin ikään kestävän

hyvinvoinnin näkökulmasta Suomi edustaa maailman kärkeä, jos kestävyyttä tarkastellaan kapeasti paikallisena maan sisäisenä asiana. Asetelma muuttuu kuitenkin huomattavasti kun huomioidaan se tosiasia, että suomalainen hyvinvointi rakentuu maailmanlaajuisten resurssien varaan (Salonen 2010, 73-75). Esimerkiksi älypuhelimen 400 osaa valmistetaan 30 eri metallista eri puolilla maailmaa. Raaka-aineiden hankinta, tuotevalmistus ja logistiikka on monimutkainen ihmisiä, teknologioita ja luonnonvaroja yhdistävä kudelma, jota yksikään puhelinvalmistaja ei ole vielä avannut.

Viime vuosina hyvinvointiongelmiksi ovat nousseet eriarvoisuuden lisääntyminen, elämänhallintaan liittyvät kysymykset sekä huono-osaisuuden kasaantuminen (Hämäläinen & Michaelson 2014; Laihiala 2018). Talouskasvu edellyttää tuottavuuden, tehokkuuden ja kilpailukyvyn jatkuvaa parantamista. Kokemus elämän täyteläisyydestä, merkityksekkäästä elämästä ja hyvistä olemassaolon syistä saattaa joutua koetukselle kiireen keskellä. Elämä uhkaa pelkistyä jatkuvan optimoinnin kohteena olevaksi suoritteeksi. Ilmiö on yhteinen teollistuneille yhteiskunnille ja se saattaa osaltaan selittää mielenterveydellisten kysymysten yhä vahvempaa yhteyttä valtavirtaistuneisiin elämäntapoihin (OECD/EU 2018). Mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet Suomessa niin paljon, että voitaneen puhua uudesta kansansairaudesta. Masennus vie kymmenen suomalaista eläkkeelle joka päivä. Siitä on tullut suurin yksittäinen syy työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiselle. Alle 30-vuotiaiden työeläkkeellä jääminen on lisääntynyt kolmanneksella kymmenessä vuodessa. Mielenterveyssyistä eläkkeelle siirtyneiden keski-ikä on 45 vuotta. (Eläketurvakeskus 2019.)

Elämän merkityssisällöt tyhjentyvät myös siksi, että maailmankuva pirstaloituu. Silloin hallinnan tunne heikentyy. Asioiden väliset yhteydet hämärtyvät ja irrallisuus korostuu jokapäiväisenä kokemuksena. Kun kokemus elämästä on irrallisuuden läpäisemää, ei elämällä ole mitään sen suurempia tarkoituksia tarjottavana. Merkityksellisyys rakentuu sen varaan, millaista arvoa antaa omalle elämälle osana muuta elämää. Tämä edellyttää, että ihminen on elävässä yhteydessä sekä omaan minuuteensa että itsen ulkopuoliseen todellisuuteen. Merkityksekäs elämä on kokemusta siitä, että olen tavalla tai toisella tärkeä ja arvokas olento enkä yhdentekevä. Minulla on jotakin väliä maailmalle, ja maailmalla on jotakin väliä minulle. Toisin sanoen, merkityksellisyys edellyttää yhteyden kokemista johonkin itselle tärkeään yhteisöön, ilmiöön tai asiaan. Merkityksellisyyden kokemuksia tuottavasta kiinnittymisestä on kyse esimerkiksi silloin kun romaania lukiessa eläytyy romaanin henkilöiden maailmaan niin vahvasti että samaistuu heihin ja kokee yhteenkuuluvuutta. Tällaiset taiteen avulla toteutuvat kiinnittymisen kokemukset lisäävät subjektiivista hyvinvointia ja voivat poistaa esimerkiksi yksinäisyyttä.

Hedoninen hyvinvointinäkemys korostaa ihmisen luontaista itsekkyyttä ja eudaimoninen ihmisen luontaista epäitsekkyyttä. Kestävä hyvinvointi ja elämän merkityssisältöjä rikastava käyttäytyminen kulkevat käsikädessä, kun hyvän elämän tavoittelun painopiste siirtyy itsekkyydestä epäitsekkyyteen – hedoniasta eudaimoniaan. Painopisteen muutoksen seurauksena itsekkyyttä edustava hedoninen ajattelutapa – jonka mukaan *maailma on minua varten* – korvautuu yhä enemmän ajatuksella siitä, että *minä olen maailmaa varten.* Taulukossa 1 vertailemme hedonista ja eudaimonista hyvinvointia pelkistetysti ja vastakkain asetellen. Tosielämässä hedonia ja eudaimonia kietoutuvat toisiinsa, sillä ihminen on pohjimmiltaan sekä itsekäs että epäitsekäs olento. (Huta 2015; Baumeister ym. 2015.)

TAULUKKO 1. Subjektiivinen hyvinvointi jakautuu hedoniseksi ja eudaimoniseksi kokemukseksi elämästä (mukaillen Huta 2015; Baumeister ym. 2015).

HEDONIA	EUDAIMONIA
maailma on minua varten	minä olen maailmaa varten
menestyminen	kukoistaminen
mielihyvää tavoitteleva käyttäytyminen	merkityssisältöjä rikastava käyttäytyminen
tyytyväisyys	merkityksellisyys
kapea perspektiivi elämään	leveä perspektiivi elämään
oikeuksiin keskittyminen	eettisyyteen keskittyminen

Hedoninen hyvinvointi viittaa mielihyvän ja aistinautinnon tavoitteluun. Se perustuu huomattavilta osin tunteisiin. Hetkittäiset onnen tunteet tuottavat mielihyvää, mutta eivät välttämättä kannattele elämää sen pidemmälle. Käytännössä kyse on esimerkiksi uuden tuotteen ostamisen tuoman mielihyvän rajallisuudesta. Sen tuoma mielihyvä on kiistatonta, mutta lyhytaikaista. Sen sijaan eudaimoniseen hyvinvointiin keskeisesti kuuluva kokemus elämän merkityksellisyydestä ja arvokkuudesta antaa suhteellisen vakaan pohjan hyvälle elämälle, sillä se edellyttää elämän suunnan määrittämistä. Elämän suunta viitoittaa periaatteet jokapäiväisille pienille ja suurille valinnoille. Elämän suunnan määrittäminen perustuu tärkeiden ja mitättömien asioiden erotteluun eli eettiseen puntarointiin.

Eudaimonisen hyvinvoinnin perustan muodostaa ihmisyyden toteutuminen siten, että yksilö on tunnistanut ja ottanut käyttöön omat vahvuutensa ja edistää niiden avulla yhteistä hyvää niissä toimintaympäristöissä, joissa hän elää. Silloin ihminen toimii sellaisten asioiden puolesta, joiden avulla on mahdollista yltää ihmisyydessä kaikkeen siihen, mihin oma tausta huomioiden on mahdollista yltää. Kun ponnistelee uljaiden asioiden puolesta jokapäiväisessä elämässä, on elämällä sellainen suunta, josta voi olla sopivasti ylpeä. Siksi eudaimoninen hyvinvointi on kiteytettävissä ajatukseen siitä, että on olemassa maailmaa varten. Toisin sanoen elämän täyteyden tavoittaminen viittaa siihen kuinka asetutaan rikastavaksi osaksi maailmaa, Suomea, oman paikkakunnan elämää, sukua, perhettä tai lähisuhdetta. Silloin olemassaoloa perustelee itsekkäiden pyrkimysten lisäksi myös itsen ulkopuolella olevaa maailmaa varten eläminen (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021; Salonen & Vesala-Varttala, painossa).

3 Hyvinvoinnin tulevaisuus

Suomalainen yhteiskunta on talouskasvuriippuvainen. Yhteiskunnan hyvinvointirakenteiden ylläpitäminen edellyttää talouskasvua. Siksi pyrkimyksenä on maksimoida kansalaisen hyvinvointi siten, että tavoitellaan mahdollisimman suurta bruttokansantuotetta. Näyttää kuitenkin siltä, että inflaation, valtionvelan ja yksityisen

velan yhteisvaikutuksesta muodostuva vipuvarsi ei enää toimi kuten aikaisemmin. On oleellista etsiä keinoja hyvinvoinnin rakentamiseksi ilman talouskasvuriippuvuutta.

Hyvinvoinnin ja talouskasvun vahvan liitoksen kyseenalaistaminen on oleellista myös siksi, että bruttokansantuotteen antaman informaation ulkopuolelle jää paljon siitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista sen jälkeen, kun ihmisen perustarpeet on jo tyydytetty. Näitä asioita edustavat esimerkiksi ihmisten välinen luottamus, tyytyväisyys elämää kohtaan, merkityksellisyyden ja arvokkuuden kokeminen sekä elämänilo.

Lisäksi bruttokansantuotteella on suoranaista kululuonteisuutta. Se ei huomioi ulkoisvaikutuksia (externalities), joita talouskasvuun liittyy. Jotta bruttokansantuotteen kululuonteisuus olisi mahdollista poistaa, tarvittaisiin läpinäkyvät hyödykemarkkinat, jotka eivät tuota ympäristöhaittoja ja ruoki ihmisoikeuksia polkevia tuotantotapoja. (Salonen 2021a.)

Yksi ratkaisu olisi kohdentaa verorasitusta luonnonvarojen hyödyntämiseen – etenkin uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön. Sen sijaan sitä, mitä halutaan lisää, ei kannata verottaa raskaasti. Työ on tällainen asia. Painopisteen siirtäminen työn verotuksesta kuluttamisen verottamiseen auttaisi tässä. Mutta vielä suurempi myönteinen muutos saataisiin, jos verorasituksen kohteena olisi raaka-aineiden verottaminen. Hiiliverokeskustelu on tervetullut avaus tähän suuntaan. Elintason ylläpitämisessä kuluu hiilen lisäksi kymmeniä muita uusiutumattomia luonnonvaroja. Uusiutumaton viittaa sellaiseen, jota ei tule planeetallemme lisää. Siksi uusiutumattomien luonnonvarojen varaan rakentuva hyvinvointi on sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen palautuva.

Hyvinvointi koostuu niukoista ja runsaista asioista. Aineelliset asiat ovat niukkoja, sillä käytössämme on yksi planeetta, joka on suljettu systeemi. Sen sijaan aineettomat asiat ovat ehtymättömiä. Keskeinen ratkaisu on siinä, että hyvinvoinnin tavoittelu perustuu yhä enemmän niihin asioihin, jotka ovat runsaita. Esimerkiksi tieto on runsas resurssi, joka lisääntyy kun sitä jakaa itseltä pois. Huomioimisen arvoista on myös se, että aineettomia hyvinvoinnin lähteitä korostettaessa reiluus on itsestään selvää, sillä esimerkiksi elämään tyytyväisyys ja elämänilo ovat kaikkien ulottuvilla olevia mahdollisuuksia lisätä hyvinvointia. Aineettomat asiat ovat siis luonteeltaan sosiaalisesti oikeudenmukaisia.

Tulevaisuuden toivoa vahvistaa se tosiasia, että hyvinvoinniksi mielletyt asiat ovat vaivihkaa muuttuneet (Taulukko 2). Muutos johtuu inhimillisten perustarpeiden tyydyttämisen helpottumisesta. Monet aineelliseen hyvinvointiin liittyvät haasteet on jo Suomessa onnistuttu taklaamaan. Tämän vuoksi kansalaiset arvostavat nykyään eri asioita kuin aikaisemmin. Aikaansaaminen, arvokkuuden kokeminen ja elämän rikkaat merkityssisällöt ovat yhä vahvemmin määrittämässä jokapäiväisiä valintoja. (Salonen ym. 2014; Salonen & Joutsenvirta 2018.) Valtaosa suomalaisista (70 %) toivoo, että koronapandemia olisi alku pidemmän aikavälin kehityskululle, jossa kuluttaminen ja matkustaminen vähenevät pysyvästi (Haavisto 2020).

TAULUKKO 2. Jatkuvaan elintason parantamiseen liittyvä hedoniakeskeinen hyvinvointikäsitys ja elämänlaadun kohentamiseen tähtäävä eudaimoniakeskeinen hyvinvointikäsitys dikotomisessa, toisiaan vasten asettuvassa tarkastelussa (Salonen & Joutsenvirta 2018; Joutsenvirta & Salonen 2020)

	HEDONIAKESKEINEN HYVINVOINTIKÄSITYS	EUDAIMONIAKESKEINEN HYVINVOINTIKÄSITYS
Hyvinvoinnin lähtökohta	aineellinen, kulutuskeskeinen	aineeton, elämäkeskeinen
Elämän tarkoitus	aineellisen vaurauden maksimointi	arvokas ja merkitykselliseksi koettu elämä
Yhteiskunnallinen edistyminen	talouden koko, kuluttajien luottamus	huono-osaisuuden vähentyminen, hyvinvointikokemukset
Talouden toimintaperiaate	kilpailu, omistajien voittojen maksimointi	yhteistyö, luottamukseen perustuvat arvoverkostot
Luonto ja luonnonvarat	hyöty, kertakäyttöisyys	jatkuvuuden turvaaminen, jätteettömyys

Viimeistään silloin kun ihmisen aineelliset perustarpeet on jo tyydytetty on hyvinvoinnissa kyse omistamisen lisäämisen sijaan elämän kokemuksellisesta täyteydestä. Suomen kaltaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa edistymisen ja eteenpäinmenemisen mittana ei ehkä enää olekaan aineellisen vaurauden lisääntyminen vaan yhteyksien luominen muihin, merkitykselliseksi koettu arki ja elämänilon syveneminen. Hyvinvoinnissa saattaakin olla yhä enemmän kyse siitä, että tyytyväisyys ja elämän mielekkyys parantuvat. Painopisteen siirtäminen bruttokansantuotekeskeisestä päätöksenteosta merkityksellistä elämää mahdollistavien tekijöiden (capabilities) tarkasteluun voisi olla yksi ratkaisu tähän.

Tyytyväisyys on hyvän elämän keskeinen tekijä. Kestävän hyvinvoinnin valtavirtaistumisen mahdollisuus perustuu siihen, että on löydettävissä ratkaisuja, joiden avulla ylikuluttamisen tuomat haasteet luonnonvarojen riittämisen, ilmaston muuttumisen ja lajikadon suhteen on mahdollista taklata ilman niukkuuden, tinkimisen ja luopumisen kokemuksia. Tutkimusnäyttö viittaa siihen suuntaan, että ne suomalaiset, jotka ovat jo lähteneet muuttamaan elämäntapojaan kestävämpään suuntaan, ovat tyytyväisempiä itseensä kuin ne, jotka olemassaolevista mahdollisuuksista huolimatta jatkavat entiseen tapaan (Höysniemi & Salonen 2019). Tyytyväisyys lisääntyy kun asettuu ratkaisijan rooliin suhteessa tulevaisuuteen ja kiinnittää huomiota siihen, mitä jo on, eikä niinkään siihen mitä puuttuu. Elämäänsä tyytyväinen kansalainen on siis määrittänyt minkä verran aineellista hyvää riittää – ja mikä ei riitä. Haaste muodostuu siitä, että talouskasvupakon varaan rakentuvan hyvinvointiyhteiskunnan oletuksiin kuuluu tyytymätön kansalainen, joka haluaa jatkuvasti uutta ja enemmän. Tämän asian aukipurkaminen on välttämätöntä paremman huomisen rakentamisessa.

Ilman luottamusta ei synny ehjää yhteiskuntaa. Korkea luottamus kansalaisten välillä korreloi monien yhteiskunnissa toivottavina pidettyjä ominaisuuksien kanssa (Rothstein 2010). Luottamuksen läpäisemässä yhteiskunnassa koetaan, että eletään yhdessä samaa elämää kannattelemalla toisiamme. Luottamuksen lisääminen ihmisten välille on pohjimmiltaan rauhan rakentamista. Se on myös keskeinen tekijä kiertotalouteen siirryttäessä, sillä kun luotetaan, silloin jaetaan paitsi elämän ilot ja surut, myös

jokapäiväiselle elämälle välttämättömiä hyödykkeitä. Jakamistaloutta tai osallisuustaloutta ei ole ilman ihmisten välistä luottamusta.

Kiertotalouteen perustuvassa yhteiskunnassa jäte-käsitettä ei enää tarvita, koska talous rakentuu aineen kierron varaan. Kodin, kaupungin, maaperän tai kaatopaikan ei ajatella muodostuvan materiaalien loppusijoituspaikaksi vaan uuden materiaalikierron lähtökohdaksi. Jos jätettä syntyy, on jotakin mennyt pieleen tuotesuunnittelussa, tuotevalmistusprosessissa ja kulutuskäyttäytymisessä. Samalla hyvän elämän painopiste siirtyy aineellisesta aineettomampaan, jolloin elämän sisällöllinen rikkaus ei lepää niukkojen luonnonvarojen varassa. Siksi yhteiskunnan on mahdollista dematerialisoitua siten, että kansalaisten kokema hyvinvointi säilyy hyvänä. (Salonen 2021b; Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021.) Kestävän hyvinvoinnin valtavirtaistumisen seurauksena:

- hyvinvoinnin tavoittelun painopiste siirtyy elintason parantamisesta aineettomamman elämänlaadun kohentamiseen
- yhteiskunta palveluistuu, käyttöoikeuden ja saatavuuden merkitys korostuu omistamisen sijaan
- elinkaariajattelusta tulee valtavirtaa kun pitkät takuut yleistyvät, päivitettävyys parantuu ja korjaamisesta tulee kannattavaa
- tuottajan ja kuluttajan välinen raja hälvenee esimerkiksi hajautetun energiatuotannon vuoksi

Talouskasvusta ei ole takeita tulevaisuudessa. Näköpiirissä on nykyisen järjestelmän vakavampi kriisiytyminen kuin ehkä koskaan aikaisemmin vallalla olevan talousjärjestelmän historian aikana. Saattaakin olla, että tulevaisuuskestävässä yhteiskunnassa politiikan ensisijaisena tavoitteena tulisi olla pitkän ja merkityksellisen elämän takaaminen kansalaisille mahdollisimman pienillä kuluilla - ilman talouskasvuriippuvuutta. Tällöin yhteiskunnallisen edistymisen mittana olisi kansalaisten parantuvat hyvinvointikokemukset.

Oleellista olisi kääntää ajatus siihen, että kansalaisten kokema subjektiivinen hyvinvointi määrittää politiikkatoimia entistä enemmän. Hyvinvoinnin moniulotteisuudesta johtuen mikään yksittäinen mittaustapa ei pysty tuottamaan sellaista informaatiota, joka olisi päätöksenteon kannalta riittävää. Bruttokansantuotteen avaama näkymä hyvinvointiin on kovin kapea. Oleellista on tuoda päätöksenteon tueksi kansalaisten subjektiivisessa hyvinvoinnissa tapahtuvat muutokset.

On radikaalia, mutta yhä ajankohtaisempaa kysyä, pitäisikö pyrkiä rakentamaa yhteiskunta, jossa kansalaisten hyvinvointikokemukset olisi mahdollista maksimoida samalla kun kuluttamista minimoidaan? Onko sellainen mahdollista? Eikö kuitenkin loppujen lopuksi ole niin, että on epäoleellista kasvaako talous, säilyykö se vakaana vai laskeeko se, jos tiedämme varmuudella, että kansalaiset kokevat elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Tämä ajattelutapa on radikaali, mutta se voi auttaa löytämään nykyistä avarampia lähestymistapoja ekologisesti kestävän ja sosiaalisesti oikeudenmukaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseksi.

Lähteet

Baumeister, Roy F., Kathleen D. Vohs, Jennifer L. Aaker & Emily N. Garbinsky (2013) Some key differences between a happy life and a meaningful life, *The Journal of Positive Psychology, 8*(6), 505–516

Brandt, Christopher & Linzer, Isabel & O'Toole, Shannon & Puddington, Arch & Repucci, Sarah & Roylance, Tyler & Schenkkan, Nate & Shahbaz, Adrian & Slipowitz, Amy (2019) *Freedom in the World 2019.* New York: Freedom House.

Brien, Stephen (2019) *The Legatum Prosperity Index 2018.* London: Legatum Institute.

Eläketurvakeskus (2019) *Suomen työeläkkeensaajat*. Luettavissa: https://www.etk.fi/wp-content/uploads/suomen-tyoelakkeensaajat-2018.pdf

Fiertz, Natalie (2021) *Fragile States Index 2021 – Annual Report.* Washington: The Fund for Peace.

Haavisto, Ilkka (2020) Kansainvälisyyden kahtiajako. *EVA analyysi 85.* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta. Luettavissa: https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2020/07/no_85.pdf

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2022) *World Happiness Report 2022.* New York: Sustainable Development Solutions Network.

Huta, Veronika (2015) The Complementary Roles of Eudaimonia and Hedonia and How They Can Be Pursued in Practice. Teoksessa Stephen Joseph, *Positive Psychology in Practice. Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education and Everyday Life.* New Jersey: John Wiley & Sons, 159–184.

Höysniemi, Sakari & Salonen, Arto O. (2019) Towards Carbon-Neutral Mobility in Finland: Mobility and Life Satisfaction in Day-to-Day Life. *Sustainability* 11(19), 5374

Hämäläinen, T. & Michaelson, J. (2014) *Well-being and Beyond – Broadening the Public and Policy Discourse*. Northampton: Edward Elgar Publishing.

Joutsenvirta, Maria. & Salonen, Arto O. (2020) Sivistys vaurautena*. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa.* Helsinki: Basam Books

Laihiala, T. (2018) *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista. Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus.* Kuopio: Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan julkaisuja 163.

Miller, John W. & McKenna, Michael C. (2016) *World Literacy: How Countries Rank and Why It Matters?* London: Routledge.

Korhonen, S., A. Neuvonen, & L. Hokkanen (2017) *The Nordic model is not about well-being – It is about capabilities.* Helsinki: Sitra

Kouvo, Antti, & Pekka Räsänen (2015) Foundations of subjective well-being in turbulent times: A comparison of four European countries. *International journal of sociology and social policy* 35(1/2), 2-17

Nussbaum, M.C. (2011) *Creating Capabilities*. Belknap Press, Cambridge, MA and London.

OECD/EU. (2018) *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle.* Paris: OECD Publishing, 2018. Luettavissa: https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en

Ponce, Alejandro (2019) *Rule of Law Index 2019.* Washington: World Justice Project.

Ringen, Stein (1995) Well-being, measurement, and preferences. *Acta Sociologica 38*(1), 3-15.

Rothstein, Bo (2010) Happiness and the welfare state. *Social research* 77(2), 441-468.

Salonen, Arto O. (2010) *Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena.* Väitöstutkimus. Tutkimuksia 318. Helsinki: Yliopistopaino.

Salonen, Arto O. (2021a) Externalities. In: Idowu S., Schmidpeter R., Capaldi N., Zu L., Del Baldo M., Abreu R. (eds.) *Encyclopedia of Sustainable Management.* Cham: Springer

Salonen, Arto O. (2021b) Post-teollinen yhteiskunta. Millaiselta se tuntuu ja miltä se näyttää? Teoksessa *Uudenmaan tulevaisuuskirja. Polkuja vuoteen 2050.* Helsinki: Uudenmaan liitto, 58–61

Salonen, Arto O., Kurenlahti, Mikko & Jaaksi, Ari (2021) *Rakkautta ja valoa – tie hyvään tulevaisuuteen.* Jyväskylä: Docendo

Salonen, Arto O. & Joutsenvirta, Maria (2018) Vauraus ja sivistys yltäkylläisyyden ajan jälkeen. *Aikuiskasvatus* 38(2), 84–101

Salonen, Arto O. & Vesala-Varttala, Tanja (painossa). Purpose-Driven Business: In Search of a Common Language among Stakeholders. Teoksessa Liangrong ZU and Samuel Idowu (eds.) *The Elgar Companion to Corporate Social Responsibility and the Sustainable Development Goals.* London: Edward Elgar

Salonen, Arto O., Fredriksson, L., Järvinen, S., Korteniemi, P. & Danielsson, J. (2014). Sustainable consumption in Finland – the phenomenon, consumer profiles and future scenarios. International Journal of Marketing Studies 6(4), 59–82.

Sen, Amartya (2009) *Idea of justice.* Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press

Sen, Amartya (1985) *Commodities and Capabilities.* Oxford University Press, Oxford.

Schwab, Klaus (2019) *The Global Competitiveness Report 2019.* Geneva: World Economic Forum.

Thow, A. & Vernaccini, L. & Marin Ferrer, M. & Doherty, B. (2018) *Inform Global Risk Index Results 2018*. Luxembourg: Office of the European Union.

Valtioneuvosto. (2022) *Hallituksen kestävyystiekartta: Tiekartan edistyminen ja jatkovalmistelun kokonaisuudet.* Valtioneuvoston julkaisuja 2022:57